

**S'ALBUFERA DE MALLORCA.**

**US PÚBLIC D'UN ESPAI NATURAL PROTEGIT.**

*Butlletí del Parc Natural de s'Albufera, núm 1 (Maig, 1994) pàgs. 71-78*

---

*Gabriel Perelló Coll. Geògraf, Assistent Tècnic del Parc Natural de S'Albufera de Mallorca.*

---

## INTRODUCCIO.

Aquest article pretén presentar la informació generada per l'experiència de sis anys d'ús públic del Parc. Conservació i ús públic són les dues funcions bàsiques d'un espai protegit. S'examinen els aspectes educatius, generals i científics del cas de s'Albufera. S'Albufera és utilitzada regularment per una gran diversitat de col·lectius, ha satisfet necessitats de la societat mallorquina per connectar amb el medi natural, ha realitzat singulars aportacions a la Ciència i és considerada internacionalment a l'hora d'analitzar models de gestió d'Espais Naturals Protegits relacionats amb el turisme.

El dia després de la creació del Parc (gener 1988) un incendi provocat cremava més de 500 Ha. de la zona protegida.

Generalment, els habitants que es veuen afectats per la creació d'un ENP presenten actituds de rebuig, al considerar que les figures de protecció impliquen limitacions en l'ús de l'espai i els recursos (la caça, la pesca i la desqualificació de terrenys urbanitzables en el cas de S'Albufera) i no ofereixen compensacions proporcionades. Es fa necessari generar des dels ENP programes informatius, educatius i interpretatius dirigits a la població de l'entorn immediat.

El primer pla de gestió de S'Albufera (1990) va néixer considerant les possibilitats educatives a nivell comarcal i insular (escolars i públiques) i les possibles conseqüències econòmiques (agrícoles i turístiques) de la gestió del Parc a la comarca.

Les funcions del Parc, segons el seu Pla d'Us i Gestió vigent (1990-1994) són: la conservació i restauració dels valors naturals i culturals, la potenciació de les activitats educatives, científiques i de contacte Home-Natura i l'harmonització del Parc amb el context socio-econòmic comarcal i de Mallorca.

Els objectius plantejats en el camp de l'Ús Públic del Parc són: facilitar les visites culturals, facilitar i controlar els usos escolars del mateix, facilitar les tasques d'investigació científica i controlar els usos lúdics sobre el territori.

## ASPECTES EDUCATIUS

### **Educació per a la conservació.**

Qualsevol plantejament de gestió d'un Espai Natural Protegit ha d'incloure directrius de l'Educació Ambiental. Moltes vegades, dins la gestió ambiental, els procediments educatius

tenen un caràcter d'afegit, no solen anar vinculats a la planificació i actuen com a element destinat a la difusió de l'espai natural en qüestió o per atendre les demandes existents, principalment les derivades del sector escolar.

L'Educació Ambiental té com a objectiu final l'ús sostenible dels recursos naturals per part de la societat, la recerca d'unes noves relacions Home-Natura. Considerant aquestes reflexions, la creació d'ENP pretén ésser un instrument concret per a la consecució d'aquestes finalitats.

Presentam l'experiència educativa dels sis primers anys del Parc Natural de S'Albufera

## **LES ESCOLES A S'ALBUFERA. L'EDUCACIO FORMAL.**

Les primeres experiències educatives a S'Albufera s'iniciaren el curs 1986-87: de forma experimental més de 500 escolars realitzaren itineraris guiats. El 1988 es realitza la primera edició de la carpeta de fitxes de l'itinerari de natura de S'Albufera i aquest any són ja més de 2.000 els escolars que utilitzen l'itinerari. Al finalitzar el curs escolar 1993-94 les activitats educatives formals del Parc hauran arribat a prop de 24.000 escolars.

Des del 1988, una mitja de tres educadors/any desenvoluparen el programa educatiu formal durant el curs escolar, el disseny de materials educatius i la programació teòrica. Des del 1991, durant tot l'any i a temps complet, són tres els educadors que es fan càrrec del programa i de la coordinació d'activitats relacionades amb el programa d'ús públic del Parc. Cal remarcar que aquest equip desenvolupa activitats educatives a la Finca Pública de Son Moragues i al recent creat Parc Natural de Mondragó, no tenint una dedicació total al programa educatiu de S'Albufera.

### **Una nova proposta didàctica per S'Albufera.**

Durant el curs escolar 1988-1989 es varen elaborar dues programacions didàctiques que haurien de definir la tasca dels educadors del Parc, una per segon cycle d'EGB, l'altre per BUP.

L'estructura de la primera programació, vigent fins el curs escolar 1992-93, es centrava en un recorregut des de la platja fins al centre del Parc per a conèixer els aspectes generals més rellevants del medi i l'explicació d'uns continguts i realització d'unes activitats centrades fonamentalment en la utilització de la carpeta de fitxes.

Els canvis dins el sistema educatiu a partir de l'entrada en vigor de la LOGSE varen obligar a l'equip d'educadors del Parc a adaptar l'anterior programació a les noves propostes basades en el Disseny Curricular Base de l'Etapa d'Educació Primària que assenyalava el M.E.C., concretament de l'àrea de "Coneixement del Medi" del tema transversal d'Educació Ambiental.

A l'estiu del 1993 es realitza la nova programació amb el títol "CONEGUEM EL PARC NATURAL DE S'ALBUFERA", dirigida al segon i tercer cycle d'educació primària i que s'aplicaria a partir del curs escolar 1993-1994.

L'Equip d'Us Públic del Parc dissenyava així una programació orientativa que podria adaptar-se a les necessitats dels professors i característiques pròpies de l'alumnat. Els objectius d'aquesta nova proposta quedaven centrats així:

- *Conèixer els aspectes naturals i humans més rellevants del Parc.*
- *Comprendre les relacions existents entre el medi físic i els éssers vius.*
- *Entendre l'aigua com a element configurador del paisatge i la vida a S'Albufera.*
- *Valorar la importància del medi natural i la seva qualitat per a la vida humana.*
- *Concienciar l'alumnat sobre la funció dels espais naturals protegits per fer-ne un ús correcte.*

L'oferta educativa anava dirigida als escolars del 2 on. (8-10 anys) i 3 er. cicle (10-12 anys) d'Educació Primària. Per a desenvolupar aquestes activitats es preveu un màxim de 60 alumnes per visita.

Per desenvolupar les activitats educatives ofertades als centres escolars es necessari que aquestes estiguin emmarcades dins el Programa Curricular del Centre i planificació general del curs i que el professor hagi contactat prèviament amb els educadors del Parc per establir els continguts a treballar i les condicions de la visita.

La metodologia de treball proposada desenvolupa les activitats educatives amb grups reduïts (10 persones) per facilitar la dinàmica de feina i fer el màxim de participatives les activitats ofertades. Per aconseguir-ho proposàvem dividir el grup en tres subgrups amb un educador per grup que explicarà el conceptes i dirigirà les activitats a realitzar. Per l'efectivitat d'aquestes activitats és fonamental la col·laboració dels mestres que hauran preparat la visita abans de realitzar-la.

Nous foren els recursos incorporats (aparells de mesura, motxilles de camp pels escolars, siluetes, restes per tocar,...) i noves les estratègies: experimentar amb el diferents sentits, incorporar molts elements lúdics, treballar a l'aula de natura, etc... Ambtot, l'objectiu principal fou implicar els mestres en l'activitat, fer la utilització del recurs un element de recolzament a la programació del curs. Ens quedarà ara, després de tancar el primer any d'experiències avaluar el nou programa educatiu de S'Albufera.

### **Un programa per a la comarca del Parc.**

Des del curs 1991-92 el Parc compta amb un programa específic adreçat a les escoles de la comarca (Muro, Sa Pobla i Alcúdia).

L'any 1.991 l'oferta fou dirigida a les escoles de Muro i Sa Pobla amb una participació escassa (36 alumnes) debut a la dificultat que suposava la modificació del calendari escolar ja programat, però pel proper curs, hi participaren activament.

Durant el curs escolar 92-93 ampliarem el projecte comarca a les escoles d'Alcúdia. Han realitzat activitats al Parc, 16 escoles que suposen la participació de 690 escolars. Per altra banda, les projeccions audiovisuals del Parc arribaren a un total de 280 escolars.

## ELS VISITANTS, DIFERENTS TIPUS DE PUBLIC.

Es resumeixen les dades obtingudes al centre de recepció del Parc o d'enquestes realitzades puntualment als visitants (una enquesta a 525 persones entre el 6 d'abril i el 3 de maig del 1989 realitzada per voluntaris del *University College* de Londres i d'*Earthwatch Europe* i una altra a 150 persones realitzada el Juliol del 1992, amb el mateix formulari, per voluntaris dels Camps de Treball al Centre de recepció del Parc).

### **Nombre absolut de visitants.**

La xifra mitja de visitants/any del període ha estat prop de 47.000 i el total s'apropa als 235.000. El Parc ha superat el 1993 la xifra de 50.000 visitants, registrats al Centre de recepció. Dins aquesta xifra no s'inclouen els usuaris de l'Àrea Recreativa d'Es Comú (unes 400 persones/dia a l'estiu). S'ha avaluat en un 15-20 % els visitants que no són comptats al centre de Recepció (hores en que està tancat, accessos fora d'horari, visitants que no s'hi aturen, etc...). Incorporant a la xifra de visitants comptats al centre de recepció els usuaris de l'Àrea recreativa d'Es Comú (uns 36.000 entre juny i agost) i afegint un 15 % al total pels visitants no controlats ens apropiàrem, pel 1993, als 99.000 visitants.

Cal destacar que el 24 % dels visitants de les Illes han estat escolars i accediren al Parc amb el programa educatiu. Així mateix, les visites escolars suposen durant el període el 10.3 % del total dels visitants. El Parc ha acollit una mitja de 4000 escolars/any entre 1988 i 1993.

### **Utilització de l'Àrea Recreativa d'Es Comú de Muro.**

Les dades corresponen a la mitja dels mostrejors estivals (juliol i agost) efectuats pels vigilants entre les 12 i les 14 h. Dels mostrejors podem constatar que unes 400 persones/dia utilitzen aquest espai de lleure a l'estiu. Hem de considerar que s'han comptabilitzat màxims de 252 cotxes aparcats, 700 persones a l'àrea recreativa i 732 a la Platja d'Es Comú (mes d'Agost).

Cotxes aparcats	70
Persones a l'àrea recreativa	177
Persones a la platja:	320

L'Àrea recreativa està dotada de taules, papereres, aigua potable, sanitaris, dutxa, area de lleure per nins. El 1993 s'han eliminat els fogons i només és permet el foc amb aparells a gas. Existeix una zona d'aparcament delimitada amb pilons de fusta que tanca la zona dedicada a usos recreatius.

### **La procedència dels visitants del Parc.**

Es detecten canvis en la procedència dels visitants estrangers segons sigui l'estació de l'any. Molts visitants venen atrets per l'observació ornitològica durant la primavera i la tardor (la

majoria britànics). Contràriament, durant l'estiu, predominen els visitants alemanys que tenen en el Parc el lloc de les seves passejades. Cal remarcar que la procedència dels visitants britànics es majoritàriament de la Badia de Pollença o la resta de Mallorca; les zones turístiques properes al Parc reben majoritàriament turistes alemanys (i francesos des del 1993). Així, podem establir els següents paràmetres de procedència segons les estacions.

	PRIMAVERA	ESTIU	ANY
Britànics	58,5 %	15,5 %	20,2 %
Alemanys	5,7 %	56,8 %	33,6 %
Mallorca	31,6 %	21,1 %	34,0 %
Altres	4,2 %	6,6 %	12,0 %

Al 1933 quasi be el 60 % dels visitants del Parc han estat estrangers, detectant-se un fort augment dels visitants alemanys (suposen el 60 % dels visitants estrangers). El 1993 s'ha detectat una entrada considerable de visitants francesos. El percentatge de visitants estrangers al Parc creix des del 1990, passant del 48 al 50 % en tres anys. El descens relatiu en els visitants de les Illes s'ha manifestat als darrers tres anys.

### **Freqüència i estacionalitat.**

El Parc té el seu màxim de visitants al mes de maig (seguit pels mesos d'abril i juny). A la tardor es produeix també un increment de visitants (a l'octubre) força inferior al de primavera. La freqüència mitja diària del període (1988-1993) és de 101 visitants/dia, essent de 125 el 1992. L'estacionalitat respon clarament a dos factors: l'afluència de visitants per motius ornitològics a la primavera i les visites escolars.

Cal remarcar que quan es produeix el màxim de visitants al Parc (mesos d'abril i Maig) gran part de la zona hotelera que envolta el Parc no ha obert encara les seves portes, en canvi, a la Badia de Pollença la majoria d'establiments ja romanen oberts des de Pasqua. La majoria de visitants que el Parc té aquests mesos són britànics que es desplacen amb cotxe i procedeixen de la zona de Pollença.

Pel que fa a la repetició de la visita al Parc, i seguint les dades de l'enquesta primaveral un poc més del 50 % dels visitants ja havien visitat el Parc el mateix any, també el 50 % l'havien visitat en anys anteriors. El 75 % pensa repetir la visita aquest any (un 20 % no ho pensa fer) i el 90 % ho pensa fer també un altre any i només el 4 % no ho pensa tornar a fer (un 6 % no està segur).

A l'estiu ens trobam que un 75 % dels visitants no havien visitat mai el Parc, un 20 % si ho havia fet i un 5 % no vol contestar.

### **Grup d'edats.**

Quasi el 60 % dels visitants es troben en la franja dels 25 als 64 anys. Un poc més del 2 % tenen manco de 5 anys. La resta es troben distribuïts de manera més o manco igual entre els grups 5-14 anys, 15-24 anys i 65 ó més.

## Motius de la visita.

A les enquestes es recolliren tretze motius diferents a l'hora de condicionar la visita al Parc. Els pes de cada motiu de visita és diferent segons els visitants siguin primaverals o estivals.

A la primavera el 55 % (quasi tots britànics) dels visitants venen atrets per l'avifauna del Parc ("birdwatching"), aproximadament al 13 % els atreu la "història natural" de S'Albufera, quasi el 9 % venen a veure plantes, el 6.5 % venen a veure "el que és el Parc" (la majoria són mallorquins), el 16.5 % presenta ja diverses motivacions (plaure, fotografia, pau i quietud, per passar el temps o caminar, per curiositat, per culturitzar-se, per veure papallones, per veure rèptils i amfibis).

A l'estiu, quasi el 59 % dels visitants entren per veure "el que és el Parc" (la majoria són alemanys), el 16.5 % es senten atrets per l'avifauna del Parc, el 7 % venen a passejar, i el 17.5 % comenta altres motius o no contesta (la majoria).

## Com han sabut de l'existència del Parc.

A l'enquesta primaveral es recullen 18 formes diferents de conèixer l'existència de S'Albufera, consideram interessant relacionar-los especificant el seu percentatge:

1. Guies d'ocells	24.8 %
2. Amics	21.7 %
3. Revistes	11.6 %
4. Són del lloc	8.5 %
5. Passaven per aquí	5.4 %
6. Visites prèvies	4.6 %
7. Guies de viatges	3.8 %
8. La coneixen fa molt temps	3.1 %
9. Oficina d'informació turística	2.3 %
10. Per la reputació del Parc	2.3 %
11. Departaments Educatius de Mallorca	2.3 %
12. Mapes	2.0 %
13. Senyalització a la carretera	2.0 %
14. Televisió	2.0 %
15. Desde l'hotel.	2.0 %
16. Diaris	2.0 %
17. Llibres de botànica	1.0 %
18. Fulletons de vacances	1.0 %

A l'estiu, als els enquestats els costa més respondre i regularment opten per fugir i no contestar (25 %), només es recullen quatre fonts per determinar com han sabut de S'Albufera:

1. Passaven per aquí	45.0 %
2. Mapes/llibres	15.0 %
3. A l'Hotel	10.0 %

**Tipus de transport utilitzat.**

Els visitants primaverals venen majoritàriament en cotxe (llogat majoritàriament), suposen el 75.6 %. El 16.4 % venen en bus no regular i el 3.1 % amb el bus de línia. El 2.7 % venen en bicicleta i el 2.2 % a peu.

A l'estiu, la majoria de visitants venen en bicicleta (51.7 %), un 25.1 % utilitza el cotxe i un 23.1 % venen al Parc a peu.

**Tipus d'allotjament del visitant.**

Els visitants primaverals fan majoritàriament la seva estada de vacances a un hotel (68.4 %), un 23.3 % utilitza un apartament llogat, el 3.2 % un hostel, el 2 % està amb uns amics, un 1.5 % ha llogat una casa individual.

A l'estiu el 62.3 % realitza la seva estada a un hotel, el 17.5 % utilitza un apartament o un apart-hotel i el 20 % no vol contestar a la pregunta.

**Avaluació dels equipaments per part dels visitants.**

A la següent taula és presenten en percentatges les avaluacions que els visitants han fet dels equipaments d'ús públic del Parc. La (P) representa els visitants primaverals, la (E) els estivals, les xifres es presenten en %. Noti's l'alta proporció de persones que no contesten l'enquesta estival. La pregunta feia referència a la qualitat dels equipaments en qüestió a l'hora de facilitar la visita i pressuposava la seva utilització prèvia. Cal remarcar que més del 80 % dels entrevistats consideren bona la qualitat dels equipaments ofertats per a desenvolupar la visita (només el 52 % pel que fa a la senyalització).

**QUALITAT DE LES INSTAL·LACIONS D'US PUBLIC DEL PARC**

Dades en %	BONA		ADEQUADA		DEFICIENT		Ns/nC	
	P	E	P	E	P	E	P	E
<b>C. RECEPCIO</b>	78	79	20	9	2	-	-	12
<b>APARCAMENTS</b>	80	58	18	17	2	-	-	25
<b>ITINERARIS</b>	85	54	15	33	-	2	-	11
<b>EXCUSATS</b>	82	54	16	14	2	2	-	30
<b>OBSERVATORIS</b>	82	75	18	8	-	4	-	13
<b>SENYALITZACIO</b>	52	30	37	10	11	2	-	58

**Comentaris addicionals dels visitants.**

Es recullen seguidament comentaris addicionals dels enquestats reflectits s l'apartat del suggeriments, s'especifica el nombre de vegades que han estat recollits:

- |  |    |
|--|----|
| 1. Fan falta més observatoris                                | 20 |
| 2. Es necessària més informació general amb anglès i alemany | 14 |

3. Més informació al llarg dels itineraris, inclosa distància	9	
4. Venda de refrescs, cafè i una tenda	6	
5. Fer pagar per entrar o col·locar una vidriola visible	4	
6. Més bancs al llarg dels itineraris	3	
7. Llistes completes actualitzades de l'avifauna del Parc	3	
8. El Parc ha d'obrir més prest	3	
9. El Parc ha d'obrir més tard	2	
10. Senyalització i aguaites a les Salinetes		2
11. Mapes a escala petita del Parc actualitzats	2	
12. Obrir de nou l'accés al Turó de Ses Eres	2	
13. Fer itineraris amb barca pels canals	1	
14. Identificar la flora al llarg dels itineraris	1	
15. L'aparcament de vehicles hauria d'estar fóra del Parc	1	
16. Fan falta senyals de "Silenci per favor" dins els aguaites	1	
17. S'han d'obrir més itineraris peatonals	1	
18. La torre d'observació es remena, potser sigui fatiga del metall	1	
19. Hi hauria d'haver més instruccions de com arribar al Parc des dels pobles dels voltants	1	
20. Fan falta més estores (per llevar-se el fang)	1	
21. Hi hauria d'haver disponible un kit de primers auxilis	1	

## L'US TURÍSTIC DEL PARC.

El Pla d'Us i gestió del Parc considera que l'ús turístic de l'àrea, en una certa mesura, és compatible amb la seva conservació. El Parc pot admetre dins del seu ús públic principalment al turisme blan (a vegades naturalista o científic) interessat en gaudir de la natura. El Parc no és adequat per cap tipus de visita que suposi massificació, però pot facilitar les visites turístiques naturalístiques en èpoques de tardor, hivern i primavera. Es considera també que el Parc ha d'oferir la informació especialitzada per al turisme naturalista, tant sobre el terreny com a determinats punts informatius claus (aeroport, oficines de turisme,...).

El percentatge de turistes que s'inclourien dins aquesta tendència és encara baix a Mallorca, però important a S'Albufera al llarg de la primavera i la tardor (més del 50 % dels visitants). Caldria avaluar amb rigor les estades que a la zona de Pollença i a la Badia d'Alcúdia (potser també en el conjunt de Mallorca) es produeixen relacionades amb activitats naturalístiques i saber quina és la intencionalitat de visita a S'Albufera. Les nostres aproximacions situen en un mínim de 20.000 i en un màxim de 50.000 les estades anuals en aquestes zones relacionades amb el seu potencial naturalístic. De cada cop detectam més grups i agències (britàniques i nòrdiques sobretot) que inclouen la visita al Parc en el seu programa, moltes d'elles realitzaren exclusivament viatges naturalístics.

La tipologia d'aquest tipus de visitants els situa en la franja d'edat que va dels 40 als 60 anys, amb un poder adquisitiu mig/alt i amb forta tradició de visites a espais naturals i reserves, solen evitar allotjar-se a zones massificades preferint llocs més tranquils. Són visitants que repeteixen la visita i que tenen tendència a visitar l'interior de Mallorca i la Serra (amb cotxe de lloguer majoritàriament). El nivell de despesa d'aquests no coincideix amb el de la resta, no fan ús massiu dels "snacks" ni de les discoteques, la seva tendència és l'autosuficiència (compres als mercats, artesanía, compres d'articles als parcs, etc...).



El Parc suposa un element clau a l'hora de plantejar l'augment de la qualitat de l'oferta turística en temporada baixa, d'acord amb la fenologia natural dels centres d'interès del Parc cal remarcar el seu interès primaveral i autumnal.

Aquest context presenta un repte a la planificació de l'ús públic de S'Albufera: en pocs mesos (de l'abril al juliol) el Parc canvia de cop els seus usuaris, es passa d'un turisme naturalístic fàcilment controlable i informable a un turisme massiu poc motivat i amb un clar desconeixement de la funció de l'espai natural (un turisme que és veu exclusivament motivat pel sol, la platja i la bauxa i que opta per la visita al parc els capvespres, quan lloga una bicicleta (multiplaça) per passejar o quan està ennuvolat). Hem detectat, en línies generals, que el respecte a la normativa del Parc és més alt en els visitants de primavera que en els d'estiu.

## LA UTILITZACIO CIENTÍFICA DE S'ALBUFERA.

Des del 1988 el Parc Natural de S'Albufera, com espai que abarca singulars sistemes naturals i processos ecològics, ha estat subjecte de quasi 50 treballs d'investigació en diversos camps: ecologia, botànica, hidrologia, hidro-geologia, zoologia, anàlisi espacial, història, agricultura, etc... A més de la Universitat de les Illes Balears han treballat al Parc altres universitats i institucions científiques: Universitats de Barcelona i València, Consell Superior d'Investigacions Científiques, "*University College*" (London) Departament de Geografia Física de la Universitat d'Aberdeen (Escòcia), Departament d'Ecologia de la Universitat de Durham, "*Edward Grey Institute of Field Ornithology*" de la Universitat d'Oxford, el "*Biological Imaging Centre*" de la Universitat de Derby, etc...

Cal destacar a part la tasca duta a terme per la fundació privada internacional Earthwatch, la seva secció europea (*Earthwatch Europe*) duu a terme des del 1989 a S'Albufera un ambiciós projecte a llarg plaç (10 anys) per a determinar canvis climàtics i ambientals a nivell global (Conca Mediterrània), utilitzant tècniques de recollida sistemàtica de dades, anàlisi de relacions ecològiques i teledetecció. Més de 30 investigadors i 200 voluntaris d'arreu del món (15 mallorquins) han recolzat aquest projecte.

## BIBLIOGRAFIA.

BALLESTER I VALLORIA, A. (1993). La didàctica de la Geografia a les Balears (1968-1992). Revista El Mirall. n°64. Palma de Mallorca.

BRINGER, Jean Pierre (1989). L'interprétation de notre patrimoine. Concevoir un plan d'interprétation. ESPACES. N°97.

CONSELLERIA D'AGRICULTURA I PESCA. SECONA. (1990). Pla d'Us i Gestió del Parc Natural de S'Albufera de Mallorca (1990-1994). Documents Tècnics de Conservació n°3. Conselleria d'Agricultura i Pesca/SEFOBASA.

CONSELLERIA D'AGRICULTURA I PESCA. SECONA. (1988). Itinerari de natura de S'Albufera. Carpeta de fitxes.

CONSELLERIA D'AGRICULTURA I PESCA. SECONA. (1992). Itinerari de natura a les Dunes d'Es Comú. Carpeta de fitxes.

CORNELL, Joseph Bharat.(1982). Vivir la Naturaleza con los niños. Ediciones 29.

EARTHWATCH EUROPE (1991). Project S'Albufera. A new model for environmental research. WWF-Earthwatch Europe. Oxford.

EARTH WORKS GROUP. (1992). 50 coses senzilles que tu pots fer per a salvar la Terra. La Caixa/Blume.

FOLCH, R. (1993). Què entenem per medi ambient?. Revista PAPERS (Medi Ambient i Educació). Fundació La Caixa. Barcelona.

FRONTERA, Miquel. (1993) L'educació als Espais Naturals Protegits. Inèdit.

FRANQUESA, T. (1991). Educación Ambiental en espacios naturales protegidos. Seminario sobre la gestión de Espacios Naturales. La Laguna.

FRANQUESA, T.-CERVERA, M. (1993). L'ús educatiu d'un recurs privilegiat: el Parc de Collserola. Societat Catalana d'Educació Ambiental. En premsa.

FRONTERA, M.-PERELLO, G. (1989). Els itineraris de Natura, l'estratègia de l'educació. PAPERS DE LA NATURA n°5. Conselleria d'Agricultura i Pesca.

GARCIA PEREZ, F. (1992). Orientaciones didácticas para la Educación Ambiental en Enseñanza Secundaria. Programa ALDEA. Agencia del Medio Ambiente. Comunidad de Madrid.

GONZALEZ BERNALDEZ, J. (1985). Perspectivas de la Educación Ambiental. 1as. Jornadas de Educación Ambiental para la escuela. Comunidad de Madrid.

LLABRES, A. (1986), Plan de Interpretación de S'Albufera. SECONA. Inèdit.

MAYOL, J.-MACHADO, A. (1992). Medi ambient, ecologia i turisme a les Illes Balears. Manuals d'introducció a la naturalesa. Ed. Moll. Palma.

- MAYOL, J. i altres (1989). La pràctica dels itineraris de Natura. REVISTA INTER-CEP.
- MAYOL, J. i altres (1991). S'Albufera. Guia de Passeig. Conselleria d'Agricultura i Pesca/SEFOBASA. Palma de Mallorca.
- PARC NATURAL DE S'ALBUFERA (1988, 1989, 1990, 1991, 1992) Memòria de Gestió i activitats del Parc. Inèdites,
- PERELLO COLL, G. (1992). Geografía y Educación Ambiental: el Parque Natural de S'Albufera de Mallorca. Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles n<sup>o</sup> 14.
- PICORNELL, C.-RIOS, P.-SUREDA, J. (1986). S'Albufera de Mallorca. Itineraris de les Balears. La Caixa a les Escoles. Palma de Mallorca.
- SOCIETAT BALEAR D'EDUCACIO AMBIENTAL. (1993). Bases per a una estratègia d'Educació Ambiental a les Illes Balears. Col.lecció Pedagogia Ambiental n<sup>o</sup> 3. SBEA/UIB.
- STEI. Monogràfic "Pissarra" sobre Educació Ambiental.
- UICN, PNUMA, WWF. GLAND, SUISSA, (1991). Estratègia Cuidar la Terra.
- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS (1987). Llibre blanc del Turisme a les Balears. Conselleria de Turisme. Palma.
- WOOD, Brian. Editor. (1989). A MONITORING PROGRAMME FOR S'ALBUFERA. MALLORCA. Discussion Papers in Conservation. Ecology & Conservation Unit. University College London.